

Horváth István: Visító csend

Horváth István tovább építi a tornyot. Nem arra a hajdanvolt, a mégis-morál nekifeszülésével „csuszából”, kukoricacsutából emelt játéképítményre gondolok ezúttal, hanem a költő-lét ugyancsak nagy elszántsággal alkotott monumentumára. Mert gyűjteményes kötetének címe nemcsak az etikus állásfoglalás megingathatlanságát sugallja, de a tárgyilagos kijelentés az életmű, a költői szolgálat jelképe is: *Tornyot raktam*.

Most új kötete újabb méterekkel magasította az emlékművet. S a hangsúlyt a megismételt jelzőkre teszem. Nem távolodott el ugyan Horváth István látványosan a korábbi meghódított költői tere-numatól — hiszen saját hagyományaira épít —, de a hatvanas évek közepétől rendkívül jelentős változás ment végbe verseiben: s a *tendencia* talán öregkori költészetének *törvényévé* is vált már. A rejtőzködő, lírai énjét csak néha-néha felfedő költő, aki a legutóbbi időkig főként leíró-elbeszélőként volt jelen verseiben, elkezdett önmagára figyelni, s noha megmaradt nagyszerű tájképfestőnek is — most inkább belső tájait vetíti elének. Napjainkban nem egyedülálló jelenségnek, egy költészet örömteli metamorfózisának lehetünk tanúi.

Visító csend — már a cím is Horváth legmeghökkenőbb kötetcíme. S a címmel kapcsolatos asszociációk is a gazdagodásról vallhatnak — a címnek megfelelő ellentettség, dinamizmus vonul végig az egész kötetben. Leggyakoribb ellentétpárjai a jó és a rossz küzdelmének képviselői: céda-szűz, lent-fejt, menny-pokol, építés-omlás, szárnyalás-bukás. Az ellentétes színekben is ritka tobzódás. És mindez a belső — mondhatnók, lelki — tartalmak okán. Az elmúlással kétszeresen viaskodva: az anyát elsirató, majd meg a „Magam építésében addig értem, / hogy magam omlását láthatom.” önkínzóan objektív fájdalomban. Az eredmény, a szerző szavait-kifejezéseit kölcsönvéve a versekből, mély tűzű, gyémánt izzású, igazi líra, mint a *Sebbé-történ*, *Fény pendül álomhangon*, *Ne áldjátok*, vagy Arany *Epilógusának* végső, józan számadására emlékeztető *Ennyi maradt* című versei, a kötet legjobb darabjai. A haláltudat új, bejáratlan mélységeket kavart nála fel; míg évekkel ezelőtt „Deres pók-hálón a csend hegedül” (*Ősz végi napok*), most „csendet, visító / hangú hallgatást” hall, „süvit... a halál csendje”. Míg korábban csak árnyékát vetette rá az „éjszín kaszópók”, most „kúszik az árnyék szívem felé, / s dermed benne a fülemilesző”, „nyihogva üget a fekete mén”. Különösen fájdalmas ez annak, aki mindig a soha meg nem nyugvás, az örök teremtés himnuszát énekelte, s aki e kötetében is azt kutatja, mi marad meg tartós értéként utánunk a Földön; aki életének és költészetének négy alapkérdésére, a „Hogy jöttem?”, „Mit hoztam?”, „Mekkora távolt, meddig értem el?” és „Mit hagyhatnék?” — (*Megválaszolások*) — kérdéskomplexumára keresi ez alkalommal is a választ. S az alkotó művész számára egyedül elfogadható és megnyugtató feleletet leli meg: „Egyedül / a mű az az egyetlen támasz, / amely fenntarthat.”

Új vonásokkal gazdagítja Horváth-portréját a kötet középpontjában elhelyezett *Anyám-örzön* ciklus is. A címadó vers mintha Juhász Ferenc *Anyámjának* zenéjét dobná a határon túlról vissza, s a szó lényegére érez rá remek nyelvi leleménnyel egy másik versében, azt írván: „Anyanyelvemben őrizlek téged.”

Horváth István költészetének állandó éltető forrása volt a táj, a szülőföld versbe-emelése. Szülőföldlírása összegezésének szánhatta a kötet leghosszabb, meditatív jellegű versét, a *Bölcsőhelyemet*. A konkrét tájképből kiinduló poéma az egymás mellett élő és dolgozó népek testvériségének himnuszává magasztosul. E vidéken a valóságban is egybefonódnak a magyar *keserves* és a román *dojna* hangjai: „Századok közös borát isszuk.” Épp ezért, itthon a legszabadabb a költői lélek, nem szítódnak mesterséges ellenkezések. „A szülőföldem, a Malozsavölgy magyar s / románoknak közös egy-anyánk.” S a föld fiai azt is jól megtanulták a századok során,

hogy „az emberre szabott becsület / nem nyelvhez kötött”. Ezért „olyan örült még nem volt e tájon, / kinek az jutott volna eszébe, / hogy daloltassa rigók hangjain / a vadgalambot s a fülemilét”.

De ma már csak Ózdra, s nem haza megy a költő — íme megint egy új összetevő a Horváth-versek erőterében. Ami egész életén át nyugtalanította, ellentmondá-sosságával kínozza — a faluhoz s a hűtlenül elhagyott sorstársakhoz fűző kapcsolat —, most végérvényesen megoldottnak látszik. Rideg-hidegen üres a szülői ház. Falai közt a: *visító csend*. Már csupán az emlékezés és az emlékek kötik ide; ezek ki-vallásában, a ciklus második felén eluralkodik az epika, s a kötet színvonala is ennek megfelelően esik. Kiütköznek Horváth István korábbi jellegzetes gyengéi; a mindenre verssel reagálás, a túl könnyed verselés az igények alábbszállásával jár ezúttal is. A miniatűrremekeket valósággal ontó, finom lírai hangulatokat, friss költői képeket oly könnyen teremtő Horváth István mellett ott áll a didaktikus, nem filozófáló, de inkább filozófizálgató, nem kellően kontrolláló Horváth István is. Amilyen avatott kézzel teremt magasfeszültséget egyetlen metaforában, „Sírnak az öröm virágai”, ugyanolyan pazarló gesztussal, rögtön, a következő sorban ki is oltja azt: „Vigyorognak a bánatái.” Másik gyengéjére jó példa a *Hullámok* című kis remeklése. „Lépcsők, lépcsők, / sírástól kacagásig. / Dante bugyrai, / repülő rózsák, / illatok színes vitorlái, / lebegő hullámok / az idő tengerén.” Itt már megállhatna, kész a vers, de még jön egy didaktikus kérdés, aminek az lenne a feladata, hogy filozófiai régiókba emelje a verset — ehelyett azonban lerombolja az atmoszférát: „Te por-szem, honnan / s hova utazol?”

Szerencsére nem ezzel a benyomással búcsúznak a verseskönyvtől. Két nagy vers, a már említett *Ennyi maradt* s a *Vár az ősök pora* zárja a kötetet. Ez utóbbi tárgyilagos, ténymegállapító egyszerűségével vágja mellbe az olvasót. Megváltoztat-hatatlanságával:

*Vár az ősök pora,
mellyel, bárhol jártam,
egy anyag maradtam.
Köztük pihenek el.
Magukhoz ölelnek
elszakíthatatlan.*

Én mégis időért könyörgök néki. Hadd magasodjék még az a torony. (*Kriterion*, 1975.)

JANKOVICS JÓZSEF

Két csehszlovákiai magyar könyv

GÁL SÁNDOR : TISZTÁBB HAVAKRA

Gál Sándor művészete nem hoz váratlan meglepetéseket, az egyenletes, szinte tervszerű és folyamatos fejlődés, kiteljesedés jegyeit mutatja. Novellisztikájára és költészetére egyaránt érvényes ez. Ötödik verseskötete közvetlen folytatása a *Kőlapoknak*. A *Kőlapok* egyik emlékezetes nagy versében, *A teljes idő dicséretében* összegezte Gál Sándor időszemléletét: a teljes időnek a létezés totális pillanatát tekintette, a „volt és a lesz közötti mikrosugár”-t, mely magával a mindenséggel azonos. Újabb kötetének versvilágát ez a teljes idő keretezi: az összes lírai móti-vum ebbe van beleállítva, ebben nyeri el értelmét. Az „idő nyugodt tükrű kettős